Una guia essencial per a la història i crítica de la literatura vuitcentista

Enric Cassany (director). *Panorama crític de la literatura catalana. Segle XIX.* Barcelona: Vicens Vives, 2009. 517 p.

Panorama crític de la literatura catalana és una sèrie de volums dirigida per Albert Rossich que intenta mostrar l'estat actual de la recerca de la historiografia literària catalana i, alhora, oferir una selecció d'estudis crítics (per qüestions editorials sovint presentats amb supressions o resums) que en tractin diferents aspectes (períodes, moviments, gèneres, autors, obres...). En efecte, es tracta d'una obra summament original a l'àmbit català —potser només el cànon de cinquanta obres que establí el 1973 Jordi Castellanos amb la *Guia de literatura catalana contemporània*, a partir de les enquestes a Josep M. Castellet, Joan Ferraté, Albert Manent, Joan-Lluís Marfany, Joaquim Molas i Joan Triadú, hi tindria alguns punts de contacte— més aviat entesa com un estat de la qüestió pel que fa a la bibliografia existent que no pas com una història de la literatura *ad hoc*, tot i que la iniciativa compta, com bé indica Rossich a la presentació del volum que ens ocupa, amb precedents similars en l'àmbit hispànic com la *Historia y crítica de la literatura española*, dirigida per Francisco Rico, o en l'italià com la *Letteratura italiana*, coordinada per Alberto Asor Rosa. *Panorama crític de la literatura catalana* ha de traçar, semblantment als models anteriors, un recorregut cronològic des dels orígens fins a l'actualitat; els sis volums que l'integren han estat posats sota la batuta d'experts com Albert Hauf (època medieval), Enric Cassany (segle xix), Enric Bou (segle xx) o el mateix Albert Rossich (època moderna), que defineix la proposta en aquests termes: «aquesta col·lecció és la primera que estudia tota la literatura catalana com un *continuum* històric, abandonant enfocaments tendenciosos que superposen a l'evolució de la literatura catalana uns esquemes inspirats no tant en la realitat de la literatura catalana sinó en allò que *hauria* hagut de ser» (p. 11). Cadascun dels volums presenta una introducció general a càrrec del coordinador del volum; diversos capítols encarregats a especialistes en la matèria, que contenen una presentació d'una gran densitat, en què es revisen tant la bibliografia com els conceptes més polèmics, una nodrida selecció d'articles i llibres, i una acurada tria de textos crítics; i un índex alfabètic.

El primer volum de la sèrie a veure la llum ha estat dedicat al període vuitcentista i la coordinació, com hem indicat, ha anat a càrrec d'un dels seus màxims coneixedors, Enric Cassany, que n'obre la presentació amb una declaració de principis: «El fet que un dels volums d'aquest *Panorama crític* es dediqui íntegrament al segle xix és senyal que la literatura catalana d'aquest període ha anat guanyant terreny en els estudis literaris» (p. 15). És indiscutible, com es desprèn de l'afirmació, que avui dia es disposa d'un millor coneixement del

062-ANUARIO VERDAGUER 18.indd 361 15/09/11 18:49

període, lliures ja de determinats prejudicis heretats d'èpoques passades que enfosquien el seu estudi. Val a dir que el text introductori de Cassany ja planteja, d'entrada, alguns dels problemes de què ha estat objecte la literatura catalana del vuit-cents: la visió romàntica del procés històric, l'oposició fictícia entre Decadència i Renaixença, la manca d'estudis solvents i de conjunt (almenys fins a l'aparició del volum VII de la *Història de la literatura catalana*, coordinat per Joaquim Molas), l'idealisme patriòtic que ha embolcallat el concepte de Renaixença i la dificultat d'adscriure'l només al terreny literari o de dotar-lo d'un abast politicosocial, el suposat desfasament entre autors més interessants i les poètiques que regien la literatura europea coetània, o la manca d'un estudi que englobi tota la literatura produïda i consumida a Catalunya independentment de l'idioma en què va ser generada. Per tot plegat, cal llegir el període en clau europea i no seguint uns paràmetres reduccionistes que presentin els fenòmens que s'hi detecten com a exclusius o genuïns. Cassany també passa revista a la recepció de la literatura del vuit-cents al llarg del segle XX: el rebuig sofert per part dels modernistes i, sobretot, dels noucentistes; la revaloració amb motiu del centenari del poema «La Pàtria» d'Aribau i, per extensió, del conjunt de la Renaixença de la mà, entre d'altres, de Pere Coromines, Manuel de Montoliu, Ramon Xuriguera, Josep Pla o Josep M. de Sagarra; la interrupció d'aquesta revaloració arran de la victòria franquista de 1939 i els intents per recuperar la tradició des de la clandestinitat per part de Josep M. de Casacuberta i Jordi Rubió i Balaguer; els estudis dels anys seixanta i setanta que, amb Joan Fuster, Manuel Sanchis Guarner i Josep Melià, eixamplen els treballs sobre la Renaixença a terres valencianes i balears; o bé el paper rellevant de Joaquim Molas, que aplicarà la terminologia europea en voga a l'hora de descriure el fenomen de la Renaixença. Un interès envers el vuit-cents que es mantindrà fins a l'actualitat; Cassany n'enumera les principals fites: la creació de l'*Anuari Verdaguer*, el Col·loqui Internacional sobre la Renaixença, els col·loquis aplegats sota el títol *El Segle Romàntic* o la multiplicitat de monografies d'autors. La introducció finalitza amb un breu apunt sobre els aspectes que encara cal continuar treballant així com les hipòtesis de treball vigents.

El capítol inicial, «L'època del romanticisme», ha anat a càrrec de Josep M. Domingo, que, d'antuvi, fixa la presència d'aquest moviment a la cultura catalana vuitcentista en quatre episodis històrics: finals del segle XVIII, en convivència amb el neoclassicisme; l'eclosió liberal posterior al *pronunciamiento* de Riego, amb especial atenció al setmanari *El Europeo*, «la primera plataforma del romanticisme als Països Catalans i una de les més importants al món hispànic» (p. 30); la mort de Ferran VII, a partir de la qual s'identifica el Romanticisme amb unes actituds liberals avançades, a la manera de Víctor Hugo; i el gir conservador que experimenta el moviment en el tombant dels anys trenta als quaranta amb el

062-ANUARIO VERDAGUER 18.indd 362 15/09/11 18:49

retorn a un Romanticisme desvinculat de la militància ideològica de la mà de Manuel Milà i Fontanals o Pau Piferrer. També analitza qüestions com l'espai social i institucional que ocupa la literatura catalana en el trànsit dels segles XVIII al XIX; la diglòssia lingüística d'una literatura en català però dependent del sistema literari general hispànic al llarg de les primeres dècades del segle XIX; el paper dels Jocs Florals en el procés d'institucionalització i de promoció de la literatura catalana en tant que permeten fer visible la literatura culta i esdevenen un marc per a debatre la promoció de determinats gèneres; la relació entre literatura catalana i projecció personal, o les polèmiques sobre la llengua literària, amb el rerefons de la normativització i l'establiment d'una autoritat lingüística. Domingo igualment remarca el paper dels intel·lectuals en la construcció d'una literatura culta en català, tasca que singularitza en les figures de Joaquim Rubió i Ors, Milà i Fontanals, Víctor Balaguer i Marià Aguiló. La introducció conté, a més, succintes referències a la literatura popular, tot i que, com bé s'apunta, hi ha dificultats inherents al seu estudi (l'oralitat, l'anonimat o la fungibilitat d'aquests materials); destaquen en aquest àmbit els noms de Josep Robrenyo, Abdó Terradas, Bernat i Baldoví o Josep Anselm Clavé. O sobre l'expansió de la literatura satírica entorn de dramaturgs com Frederic Soler i Conrad Roure. Igualment, Domingo, com Cassany, analitza el concepte «Renaixença» i els seus diversos usos a partir d'una exhaustiva revisió de la bibliografia: des de l'atorgament només d'un valor literari, la rehabilitació del català com a llengua literària culta, fins a la vindicació política de caire provincialista. Per últim, s'aborden qüestions encara no resoltes com l'origen de la Renaixença, la seva cronologia o l'abast mateix del concepte.

Xavier Vall coordina el capítol «Els anys dels realisme i el naturalisme». La introducció s'inicia, amb bon criteri, fixant el significat dels conceptes «realisme», «naturalisme» i «costumisme»; quant al primer, Vall en restringeix l'abast al segle XIX, en defuig l'aplicació al gènere poètic, però no a les a les arts plàstiques, i en remarca la confluència amb el naturalisme i amb el positivisme. També s'hi aborda la sempre problemàtica adscripció dels autors catalans a les teories realistes a causa de les seves reminiscències romàntiques més que considerables (serien els casos exemplars de Narcís Oller, Joan Sardà o Josep Yxart) o els vincles del realisme català amb les altres literatures (els estudis en aquesta línia, apunta Vall, encara són insuficients malgrat alguns treballs de literatura comparada, com els de Sergi Beser, entre els realismes català i castellà). Altres noms del darrer terç del segle XIX que Vall destaca a la presentació, tant per la seva defensa com pel seu atac a les tesis realistes-naturalistes imperants, són els de Josep Miquel Guàrdia, Valentí Almirall, Rossend Arús, Pompeu Gener, Joaquim M. Bartrina, Pere Aldavert, Jaume Collell o Josep Torras i Bages. Pel que fa referència a la bibliografia sobre el període, el coordinador posa en re-

062-ANUARIO VERDAGUER 18.indd 363 15/09/11 18:49

lleu els treballs dedicats a l'empremta del krausisme, el neokantisme, el positivisme, el materialisme, o sobre la relació de la literatura amb les ciències; en canvi, i cenyint-nos als estudis literaris, fa evident com la majoria de treballs se centren en Sardà i en Yxart, malgrat que ja es disposa d'estudis sobre altres crítics com Francesc Miquel i Badia o Ramon D. Perés. Vall posa punt final a la introducció indicant que, bibliogràficament i metodològicament, l'època del realisme s'ha vist eclipsada pel Romanticisme i el Modernisme i que, a voltes, només s'ha examinat en funció d'aquests dos corrents.

Joaquim Molas a la introducció al capítol dedicat a la poesia vuitcentista ja assenyala els elements que cal tenir presents a l'hora d'estudiar-la. En primer lloc, l'auge d'un gènere que va ser realitzat des dels seus inicis en llengua castellana i excepcionalment ho va ser en català per part d'uns autors (Aribau, Mata, Rubió i Ors) que, posteriorment, van esdevenir el motor de la Renaixença; segonament, la confusió a l'hora d'estudiar la Renaixença com a moviment polític i cultural amb el de la poesia pròpiament dita, i finalment, l'escassetat de poetes (o escriptors) «purs» (Pons i Gallarza, Verdaguer, Mestres, Guimerà o Bartrina), ja que la gran majoria van dedicar-se a altres tasques. I és que, com Molas adverteix, «posseïm alguns estudis de conjunt, més o menys posats al dia, sobre, en general, la Renaixença i, en particular, el Romanticisme, amb capítols, o no, sobre poesia, i algunes antologies específiques, però cap estudi monogràfic sobre poesia com a fet en ell mateix» (p. 189). En conseqüència, reclama una revisió a fons de la poesia malgrat algunes aportacions ja llunyanes en el temps (Miquel dels Sants Oliver, Jordi Rubió Balaguer, Manuel de Montoliu o Josep M. de Casacuberta) o més recents (el tan citat volum VII de la *Història de la literatura catalana*). No és tampoc cap casualitat, adverteix Molas, que la recepció de la poesia romàntica hagi estat marcada més per la crítica (Sardà, Yxart, Perés, Maragall...) que no pas per la historiografia erudita i, sovint, els articles que ha generat esdevenen l'única bibliografia que posseïm sobre alguns autors. Un altre aspecte que es comenta a la presentació és el valor atorgat a la poesia vuitcentista al llarg del segle passat amb etapes fosques com la noucentista amb els comentaris apareguts a articles com «De l'acció dels poetes a Catalunya», de Josep Carner, o a llibres com *Les noves valors de la poesia catalana*, de Joaquim Folguera. Molas, tanmateix, no es limita a comentar la bibliografia existent, sinó que també efectua suggerents propostes d'estudi: les idees estètiques i el conjunt de la poesia en català i en castellà d'Aribau; les raons i les circumstàncies de *Los trobadors nous* i *Los trobadors moderns*, dels quals caldria biografiar individualment alguns dels seus poetes; els aspectes desatesos de la festa dels Jocs Florals (els seus orígens fora del país, l'evolució programàtica a través dels discursos presidencials o les reflexions que van motivar a la premsa); la poesia de Manuel Milà, Marià Aguiló, Víctor Balaguer (tot i que compten amb sòlids estudis biogrà-

062-ANUARIO VERDAGUER 18.indd 364 15/09/11 18:49

fics) i Josep Lluís Pons i Gallarza; o la del període 1883-1895, que conté la crisi del Romanticisme i dels Jocs Florals (i de manera especial la figura d'un intel·lectual com Francesc Matheu, de qui cal abordar encara la producció poètica).

Ramon Pinyol i Ricard Torrents s'encarreguen de coordinar el capítol dedicat a Jacint Verdaguer. Ambdós comencen el text introductori amb una afirmació que no deixa marge a la discussió: «Verdaguer, l'escriptor més representatiu de la literatura catalana moderna, és una figura rica de contrasts» (p. 235). Metodològicament, la introducció és força distinta de la resta de capítols en tant que no hi ha referències bibliogràfiques en el cos del redactat. S'hi presenta, això sí, una sumària biografia del poeta de Folgueroles que recull les darreres aportacions en aquest terreny i un esbós sobre la recepció de la seva obra que dóna peu que Pinyol i Torrents exposin els motius del triomf de la poesia verdagueriana: l'origen humil del poeta, la seva fe catòlica, la confluència de la tradició clàssica i de la modernitat romàntica o els recursos lingüístics. També es dóna notícia de la fortuna de Verdaguer després de la seva mort: la defensa que en va fer Maragall entre els modernistes; l'ambivalència fins als anys cinquanta, en què si bé era apreciat per alguns escriptors com a poeta (Riba o Manent), per d'altres era superior com a prosista (Foix, Pla); la manipulació de què va ser objecte la seva figura per part del règim franquista amb motiu del centenari del seu naixement, que el convertí en un autor més discutit que llegit i estudiat, o el paper de Josep Maria de Casacuberta i, posteriorment, de Joaquim Molas a l'hora de convertir-lo en autor clàssic. Per últim, Pinyol i Torrents ens ofereixen una proposta didàctica de classificació de l'obra i una relació de les edicions verdaguerianes que consideren de referència.

El capítol dedicat al teatre vuitcentista està coordinat per Carme Morell. A la introducció, l'estudiosa fixa les premisses a l'hora d'acararnos a l'estudi del gènere. D'una banda, posa en relleu que el teatre comercial en català no arrela fins al voltant de 1860 (es limitava a sainets i peces en un acte); de l'altra, l'evolució del sainet cap a la comèdia de costums i el drama romàntic no serà la mateixa en els diversos territoris de parla catalana: a Catalunya reeixirà, mentre que a Mallorca i a València serà irrellevant. Com en els capítols anteriors, Morell traça una panoràmica dels estudis sobre el món teatral i posa èmfasi en la importància de l'incipient *Teatre català. Ensaig històrico-crític* (1879), de Josep Yxart, un treball seriós i modern, amb una concepció moderna del fet teatral, ja que no es limita al text, sinó que s'ocupa de les relacions entre autor, actors, empresaris i públic o d'aspectes tècnics com l'escenografia. Igualment fa palès com a partir del Modernisme i, sobretot, del Noucentisme, el teatre comercial en català (i, sobretot, la línia populista encapçalada per Frederic Soler) serà rebutjat per la crítica amb la lloable excepció de Guimerà; hom posa en relleu, per tant, la visió negativa que en trobem als treballs de Montoliu o

062-ANUARIO VERDAGUER 18.indd 365 15/09/11 18:49

de Josep Maria Poblet i, parcialment, en els de Lluís Nicolau d'Olwer i de Francesc Curet. Com és ben sabut, no serà fins a l'aparició de Xavier Fàbregas que s'iniciarà una manera nova de fer història teatral i serà ell qui reivindicarà les paròdies romàntiques, rebels i subversives, de l'*alter ego* de Soler, Serafí Pitarra (una hipòtesi que Morell matisa en considerar que no hi ha un trencament, sinó una evolució dels procediments dramàtics presents en aquestes paròdies i a les peces de costums de Soler a partir de l'estrena de *L'esquella de la Torratxa* el 1864). Altres aportacions que comenta Morell són els estudis de Joan Mas i Antoni Serrà-Campins sobre el teatre a les Balears o les ponències i comunicacions que inclouen les actes dels colloquis dedicats a Guimerà i a Yxart el 1995, un any en què, amb motiu del centenari de la mort d'Eduard Escalante, un grup d'estudiosos va reflexionar sobre el teatre vuitcentista al País Valencià. Quant a les aportacions bibliogràfiques a partir de 1996, Morell s'acull, per a comentar-les, a la proposta de periodització efectuada per Joan Mas a l'article «Esquema per a una revisió del Teatre Català del segle XIX»: fins a 1840 remarca les edicions de Josep Robrenyo i de Vicenç Albertí i Vidal; de 1850 a 1865, les edicions de Bernat i Baldoví i de Manuel Angelon; i des de 1865 fins a la fi del segle, les edicions d'Escalante, de Pin i Soler i de Balaguer (circumscrita, però, només al gènere de la tragèdia), els estudis sobre els dramaturgs Josep M. Arnau i Emili Vilanova o sobre els crítics Joan Mañé i Flaquer i Francesc Miquel i Badia.

El capítol dedicat a Àngel Guimerà està coordinat novament per Xavier Vall. Pel que fa a l'abundant material bibliogràfic que ha produït l'autor, en destaca tres noms: Josep Miracle, Xavier Fàbregas i Ricard Salvat, conjuntament amb les actes del col·loqui dedicat al dramaturg el 1995. Vall esbossa a la presentació la biografia de Guimerà a partir d'una sèrie de trets psicològics i ideològics: el seu caràcter retret, la visió de la multiculturalitat, el canvi de llengua literària o l'activisme polític; a més, aprofita l'ocasió per a reclamar l'exhumació de cartes inèdites o l'edició d'unes obres completes rigoroses. Vall també fa referència als gèneres literaris conreats per Guimerà. Quant a la poesia (valorada per Yxart, Carner, Riba, Joan Fuster o Gabriel Ferrater, entre d'altres) assenyala la necessitat d'incorporar els textos dispersos en una futura edició o d'aprofundir en els comentaris dels poemes i en la recerca de fonts. De la narrativa, en canvi, només n'enumera les edicions, els estudis i les traduccions. De l'àmbit teatral, hi destaca el paper que Guimerà va tenir en la modernització del teatre català, la caracterització dels personatges (en especial els femenins) o la importància atorgada a la passió amorosa. De cadascuna de les peces Vall dóna a conèixer els estudis més representatius, proposa línies de recerca (per exemple, sobre *Mar i cel* apunta que seria interessant de comparar-la amb *La expulsión de los moriscos*, de José de Velilla) i posa en relleu com les obres estrenades a partir de 1900 compten amb escassos o nuls estudis (serien

062-ANUARIO VERDAGUER 18.indd 366 15/09/11 18:49

els casos paradigmàtics de *L'Eloi* o *Jesús que torna*). Altres aspectes guimeranians que es comenten a les pàgines introductòries són la recepció de l'obra, la relació de l'autor amb el Modernisme i el Noucentisme, les representacions a Mallorca i al País Valencià, la projecció a Madrid, les traduccions, la candidatura al Nobel i les versions musicals i cinematogràfiques. Vall posa punt i final a la introducció amb una sèrie de propostes d'anàlisi: «convindria disposar de repertoris més complets, donar a conèixer col·laboracions disperses i manuscrits —alguns d'un considerable interès—, reeditar diverses obres (en edicions crítiques o, si més no, acurades), i aprofundir-ne l'estudi —no tan sols les més conegudes ni tan sols les teatrals—, comparar-les amb possibles fonts o produccions similars —diverses de les quals ni tan sols s'han adduït—, examinar-ne més la llengua i l'estil, resseguir-ne millor la recepció, analitzar-ne les traduccions...» (p. 347).

Enric Cassany coordina el capítol dedicat a la narrativa, un gènere que, com bé ha estudiat la crítica, no arribarà a assentar-se fins ben entrat el segle XIX. Cassany fa un sumari balanç —valoratiu— de la prosa de creació: entre 1862 i 1870, «només Robert Robert i Martí Genís i Aguilar semblen haver superat la prova del temps» (p. 383); en canvi, fins a finals de segle destaca la figura de Narcís Oller, que amb l'ajut dels crítics Joan Sardà, Josep Yxart i Ramon D. Perés i des de pressupòsits romàntics, realistes i naturalistes, crearà una prosa vuitcentista moderna. Un model de prosa que serà refusat pels noucentistes i que no assolirà una certa revifalla fins a 1925 amb la recuperació d'alguns autors i una normalització lingüística dels textos (com les *Obres completes* de Narcís Oller). Cassany també apunta aspectes poc tractats del gènere, sobre els quals seria necessari aprofundir: l'edició de la prosa catalana en el context de modernització de la indústria editorial barcelonina, la prosa dins l'àmbit dels Jocs Florals, els gèneres memorialístics (excepte Verdaguer) o la narrativa de base folklòrica. Cassany dibuixa també una panoràmica de la novel·la vuitcentista a les terres de parla catalana: les obres de temàtica històrica en castellà; el decantament cap a temes contemporanis, que implicarà l'adopció de la llengua catalana; la manca de tradició; l'escassa ambició artística dels textos produïts per patriotes i aficionats (amb la notable excepció de Genís i Aguilar) entre 1862 i 1882; la poètica costumista, que arrelarà a Catalunya i a les Illes, a mig camí entre el Romanticisme i el realisme, i com impregna tots els gèneres en prosa, o el paper d'Oller a partir de 1879. En efecte, la publicació de *Croquis del natural* servirà per a proposar l'emmirallament de la societat contemporània, un objectiu no sempre acomplert en les obres d'altres autors com Dolors Monserdà, de declarada vocació social; Josep Pin i Soler, que narra la dissolució del món pairal a mans del nou règim capitalista, des d'una òptica conservadora; Carles Bosch de la Trinxeria, que propugna una novel·la útil i moralitzadora, o el grup d'Olot,

062-ANUARIO VERDAGUER 18.indd 367 15/09/11 18:49

amb la figura destacada de Marià Vayreda, que amb *La punyalada* trencarà el model renaixentista de la novel·la muntanyenca des d'un punt de vista psicològic i simbòlic.

El darrer capítol de *Panorama crític de la literatura catalana. Segle XIX* està dedicat a Narcís Oller, «el primer novel·lista català modern i un dels grans narradors contemporanis» (p. 429), en paraules de Rosa Cabré, la coordinadora del capítol. Cabré divideix la biografia del narrador vallenc en tres períodes: el primer (1846-1877), de formació i de primers temptejos literaris i periodístics; el segon (1878-1906), de creació de l'obra narrativa i periodística, que divideix en dues etapes: de 1878 a 1892, en què s'afirma com a escriptor realista i naturalista, i de 1892 a 1906, en què està al corrent de la literatura que es publica a Europa (autors russos com Tostoi i Turguénev o francesos com Paul Bourget) i es decanta cap al psicologisme; i el tercer (1907-1930), de dedicació a la traducció i al memorialisme i d'abandonament de la novel·la tot i els esborranys publicats o inèdits. Igualment Cabré comenta els textos biogràfics i autobiogràfics d'Oller així com l'epistolari publicat i inèdit, al mateix temps que reclama la necessitat d'una nova edició de les *Obres completes* que recuperi l'estil de l'escriptor, desvirtuat per l'excessiu intervencionisme d'Emili Guanyavents. També repassa l'interès de la crítica per Oller al llarg dels segles XIX i XX: un primer període, 1879-1906, d'admiració per part de coetanis com Sardà, Yxart, Navarro o Alfonso; un de segon, 1925-1930, quan es torna a considerar la seva obra objecte d'interès literari de la mà de Rovira i Virgili, Guansé o Maseres; un de tercer, que coincideix amb la recuperació de la literatura autòctona amb *L'escanyapobres* durant el franquisme i finalitza amb la publicació de les *Memòries literàries*; i un quart i darrer període, 1962-2007, que mostra un notable avanç en la bibliografia de l'escriptor des de diverses perspectives: edicions, estudis d'obres, teoria literària, realitat social... Finalment, Cabré presenta la irregular i diversa recepció de què han gaudit les diferents obres. De cadascuna n'assenyala, gairebé de manera exhaustiva, els treballs que les comenten; tanmateix, a diferència de les novel·les, «la narrativa curta és, a hores d'ara, un dels aspectes menys treballats de l'obra d'Oller» (p. 439), ja que només es compta amb valoracions de conjunt i amb escassos estudis referits a aplecs concrets.

La nodrida mostra de textos crítics escollits pels coordinadors es basa en els estudis més recents, tot i que en alguns casos s'ha hagut de recórrer a estudis antics. Així, al costat de textos de Manuel Jorba, Joaquim Molas, Josep M. Fradera, Joan Mas i Vives, Pere Farrés, Isidor Cònsul, Alan Yates o Jordi Castellanos, per esmentar alguns noms, n'hi trobem d'altres que són contemporanis als autors tractats (Josep Yxart, Antoni Rubió i Lluch, Ramon D. Perés) o relativament propers (Alfons Par, Carles Riba, J. V. Foix, Marià Manent). Com acostuma a passar en una obra d'aquestes característiques, la tria i selecció —una tasca gens fàcil tot

062-ANUARIO VERDAGUER 18.indd 368 15/09/11 18:49

s'ha de dir— sempre és opinable (posats a demanar, qui signa aquestes línies troba a faltar textos dedicats a *Dietari d'un pelegrí a Terra Santa*, de Jacint Verdaguer, o a *Vilaniu*, de Narcís Oller), però cal dir que també és coherent amb el que s'ha exposat a la introducció de cada capítol. S'ha de deixar constància, finalment, de l'utilíssim índex onomàstic d'autors i obres a càrrec, d'Antònia Tayadella, amb què es clou el llibre.

Acabem amb unes observacions generals. *Panorama crític de la literatura catalana. Segle XIX* constitueix una excel·lent eina de consulta, realitzada amb una base científica molt sòlida (que permet justificar la clara aposta canònica per Verdaguer, Guimerà i Oller) per part d'alguns dels màxims especialistes de la literatura catalana vuitcentista i que posa a l'abast del públic (sobretot estudiants universitaris i docents) una riquíssima font de notícies sobre un període que potser no és tan conegut ni posseeix tan bona reputació com voldríem. Un volum, en definitiva, útil i rigorós al qual s'haurà d'acudir sovint per a trobar informació sobre multitud de temes: conceptes a debatre, corrents literaris, autors, obres concretes... Esperem que la publicació dels següents volums de la col·lecció continuï a bon ritme fins que es posi el punt final a aquesta magna —i tan necessària— obra.

Josep Camps i Arbós
(Universitat Oberta de Catalunya)

Carola Duran i Tort. *El Bruc en la literatura catalana del segle XIX*.

Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat (col·lecció El Montserratí, núm. 2), 2008

Carola Duran ens ofereix una monografia sobre un dels mites «canònics» de la literatura i la història catalanes del segle xix (vegeu Magí Sunyer. *Els mites nacionals catalans*. Vic: Eumo, 2006, p. 284-294): la resistència catalana al Bruc, el 1808, contra la invasió francesa (un mite, sigui dit de passada, que continua viu, com ho demostra el llargmetratge que darrerament hem pogut anar a veure a les nostres sales d'exhibició cinematogràfica).

El llibre és relativament breu, però conté una gran quantitat d'informació, d'altra banda ben ordenada i ben estructurada. Després de la introducció i l'establiment de la cronologia (p. 5-7), s'analitza per etapes la literatura generada pels esdeveniments del Bruc al llarg de tot el segle xix: el període entre 1808 i 1820 (p. 8-29), el període «de silenci» (p. 29-30), el període entre 1858 i 1883 —el de la Renaixença— (p. 30-60), i el període final, del 1883 fins al 1900 (p. 61-74). Aquesta part descriptiva i analítica es tanca amb dues pàgines de conclusions (p. 75-76).

A continuació se'ns ofereix la bibliografia consultada —publicacions periòdiques i llibres— (p. 77-79), un plec d'il·lustracions (sense paginació, com és habitual), el catàleg de textos sobre les batalles del Bruc —dividit

062-ANUARIO VERDAGUER 18.indd 369 15/09/11 18:49